

19 augusti 2020

Till Socialdepartementet
Dnr S2020/02841/FS

Sveriges Farmaceuters yttrande över ”God och nära vård – En reform för ett hållbart hälso- och sjukvårdssystem” (SOU 2020:19)

Sammanfattande synpunkter

Sveriges Farmaceuter tillstyrker utredningens förslag.

Vi saknar dock en analys av hur läkemedelsanvändningen ska utvecklas med hög kvalitet i en god och nära vård och hur vårdprofessionerna, inklusive farmaceuter på apotek och i kommuner och regioner, ska samverka och ta ansvar för den.

Läkemedel är en mycket viktig insatsfaktor och receptförskrivna läkemedel står idag för ca 21 % av kostnaden för öppenvård. Den allra vanligaste vårdplanen är att vårda sig själv i hemmet med läkemedel på recept. Många patienter får dock inte den avsedda effekten av läkemedelsbehandlingen till följd av bristande följsamhet, felaktiga eller svårtolkade recept eller missförstånd i kommunikationen.

Farmaceuter är legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och gör viktiga insatser för läkemedelsanvändningen både på apotek och inom kommuner och regioner, men yrkesgruppen skulle kunna bidra än mer till förbättrad läkemedelsanvändning.

Vi bedömer därför att det är nödvändigt att regeringen ger utredningen ett ytterligare tilläggsdirektiv alternativt tillsätter en särskild utredning med uppdrag att analysera utmaningarna och bristerna i läkemedelsanvändningen i en god och nära vård och lämna förslag på åtgärder. Sveriges Farmaceuter bidrar självklart gärna i detta viktiga arbete.

Synpunkter till kapitel i betänkandet

Kapitel 2

2.1.3 Omställningen omfattar hela hälso- och sjukvården

Utredningen fastställer att en utgångspunkt för omställningen är att den berör hela det svenska hälso- och sjukvårdssystemet. Sveriges Farmaceuter saknar apotek och farmaceuter som har viktiga roller i svensk hälso- och sjukvård. Roller som kan utvecklas i syfte att stödja annan vårdpersonal och patienter i en förbättrad

läkemedelsanvändning. Farmaceuter är samhällets läkemedelseexperter och bör ha en viktig roll i en god och nära vård. Läkemedel är en central del av vården och fel användning av läkemedel orsakar hälsoproblem.

Apoteken är ur ett patientperspektiv den mest tillgängliga delen av vården, med legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal (apotekare och receptarier), geografisk spridning över hela landet, generösa öppettider och utvecklad digitalisering.

I juni 2018 antog riksdagen regeringens proposition *Kvalitet och säkerhet på apoteksmarknad* (prop. 2017/18:157), som ledde till åtgärder som bland annat syftade till att bättre ta till vara apoteksfarmaceuternas kompetens i samhället. Därefter har Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket rapporterat två förstudier om apotekens roll och utveckling till regeringen. En om indikatorer för att mäta apotekens prestation inom grunduppdraget¹ och en om hur farmaceutiska tjänster med syfte att öka följsamhet till ordinerad behandling kan utvecklas².

Sveriges Farmaceuter anser att det är angeläget att dra nytta av det utredningsarbete som nyligen gjorts avseende apotekens och farmaceuternas roll i hälso- och sjukvården, och inkludera det i utvecklingen av en god och nära vård. Det är anmärkningsvärt att det i utredningen helt saknas resonemang kring hur apoteken och farmaceuterna ska bidra i en god och nära vård, trots att regering, riksdag och myndighetsrapporter pekat på den outnyttjade potential som finns.

2.4.5 Ett begripligt hälso- och sjukvårdssystem

En av utredningens utgångspunkter är att det moderna hälso- och sjukvårdssystemet ska vara begripligt för såväl patienter och närstående som för medarbetare.

Sveriges Farmaceuter delar denna uppfattning, och vill även här peka på den roll som apoteken och farmaceuterna har i svensk hälso- och sjukvård. Apoteken har cirka 120 miljoner kundbesök varje år, det innebär att varje dag besöker i genomsnitt 330 000 personer ett apotek, knappt 40 procent av besöken görs av kunder som hämtar ut förskrivna läkemedel.³ Att ge sakkunnig och individuellt anpassad information och rådgivning är en av apotekens tre huvuduppgifter enligt lagen om handel med läkemedel⁴. Apoteksfarmaceuterna ska därigenom förstärka syftet med ordinationen, men för det krävs samarbete och kommunikation med övrig hälso- och sjukvård. I möten med kunder på apotek ingår ofta också vägledning till rätt vårdnivå och stöd till patienter kring läkemedelsanvändningen inför kontakter med läkare och sjuksköterskor, vilket är viktiga komponenter i en personcentrerad vård. En annan viktig uppgift för apoteken är att ge egenvårdsrådgivning som i många fall kan minska behovet av andra vårdkontakter.

Sammantaget innebär detta att apotekens farmaceuter och övrig personal behöver inkluderas i ett modernt hälso- och sjukvårdssystem som är i kontakt med patienterna och därmed begripligt för dem.

¹ Indikatorer för att mäta öppenvårdsapotekens verksamhet – en förstudie, Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, december 2019, dnr 2305/2018

² Farmaceutisk tjänst på öppenvårdsapotek – förstudie inför en försöksverksamhet, Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, december 2019, dnr 623/2019

³ Sveriges Apoteksförening, branschrapport, 2020

⁴ 2 kap. 3 a § lagen (2009:366) om handel med läkemedel

Kapitel 3

3.2.2. Interprofessionellt lärande och samarbete och 3.3.5 Bristande inkludering av medarbetarna

Utredningen konstaterar att ett interprofessionellt lärande, som grundas redan under utbildningstiden, är en framgångsfaktor för omställningen till god och nära vård. Vidare pekar utredningen på att ett hinder för omställningen är att medarbetarna inte involveras i tillräcklig utsträckning. Utöver facklig samverkan i form av förhandling och information krävs, enligt utredningen, mer utvecklade former för dialog för att gemensamt utveckla nya lösningar.

Sveriges Farmaceuter anser att facklig samverkan kring god och nära vård bör involvera samtliga yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården, inklusive farmaceuter inom kommuner, regioner och på apoteken. Arbetsgivarna bör verka för att underlätta för att skapa facklig samverkan, t ex genom att ge förutsättningar för att samla alla medarbetare på ett ställe och få representation från samtliga yrkesgrupper i Saco-råd. Arbetsgivare och arbetstagare behöver tillsammans utveckla befintliga samverkansforum, och säkerställa att de involverar representanter med kompetens att bidra till omställningen. En viktig framgångsfaktor är också att anställda får ledigt för att kunna utbilda sig i fackligt arbete.

Det är också angeläget att dra lärdom från forskning, utvärderingar och internationella erfarenheter om hur interprofessionellt samarbete med farmaceuter inom kommuner, regioner och apotek har fungerat och påverkat läkemedelsanvändningen. Ett exempel är en nyligen publicerad rapport från Norge.⁵

3.2.7 Logistiklösningar och infrastruktur som understödjer omställningen

Utredningen konstaterar att när mer vård möjliggörs nära patienten behöver säkra och effektiva logistiklösningar kring bland annat läkemedel utvecklas.

Sveriges Farmaceuter anser att en avgörande faktor är att informationen mellan vårdgivare och apotek utvecklas för att stödja distribution, hantering och uppföljning av ordinerade läkemedel på ett effektivt och patientsäkert sätt. Farmaceuter kan utgöra en viktig länk i kedjan mellan distributör och patient, för att skapa förutsättningar för en effektiv och säker användning av läkemedel. Implementeringen av den nationella läkemedelslistan kommer sannolikt bli ett steg i rätt riktning, men det krävs ytterligare utveckling för att säkerställa att vården blir personcentrerad och effektiv.

3.3.6 Utmaningar med kompetensförsörjning och kompetensutveckling

Utredningen konstaterar att en ändamålsenlig kompetensförsörjning, utbildning och fortbildning är en förutsättning för omställningen till god och nära vård, samtidigt som det finns stora utmaningar kopplade till detta.

Sveriges Farmaceuter anser att det finns stora vinster för patienterna om professionerna runt patienten kan samverka effektivt och smidigt, och ha god tilltro och uppfattning om varandras kompetens. Grunden för detta bör läggas under utbildningen och särskilt under den verksamhetsförlagda utbildningen för respektive profession.

Farmaceuter anställs allt oftare inom hälso- och sjukvården och det finns goda exempel på när yrkesgruppen bidragit till en mer patientsäker och kostnadseffektiv läkemedels-

⁵ Kartläggning av samarbetsformer mellan legetjensten i kommunen og farmasøyter. Oslo Economics, för Helsedirektoratet. Januari 2020

användning. God kompetensförsörjning och kompetensutveckling förutsätter dock att befattningar är tydligt definierade med avseende på arbetsuppgifter och vilken formell och reell kompetens som krävs. För den växande gruppen farmaceuter i hälso- och sjukvården finns en betydande utvecklingspotential vad gäller tydligheten i roller, befattningar och kompetenskrav.

Kapitel 8

Läkemedel ett angränsande men annat regelverk, sid 370

Utredningen bedömer att andelen läkemedel som förskrivs via recept kommer att öka, samtidigt som andelen läkemedel på rekvisition kommer att minska när hälso- och sjukvården ställer om och börjar utföra mer av vården på andra platser än på sjukhus, tex i patientens hem. I betänkandet saknas en analys av hur läkemedelsanvändningen generellt kan förbättras inom vården och omsorgen i samband med att omställningen till en god och nära vård sker.

Sveriges Farmaceuter vill peka på vikten av att de förändringar i organisation, ansvar och förflyttning av kompetens inom hälso- och sjukvården som utredningen föreslår, inte får försämra förutsättningarna för en säker, ändamålsenlig och kostnadseffektiv läkemedelsanvändning, varför konsekvenserna borde analyseras även ur detta perspektiv. Omställningarna utgör en stor möjlighet till förbättringar i hur farmaceuters kompetens kan bidra till en förbättrad läkemedelsanvändning och samtidigt avlasta andra yrkesgrupper runt patienten.

När mer specialiserad läkemedelsbehandling, t ex cancerbehandling och behandling vid autoimmuna sjukdomar, kan utföras utanför sjukhusen måste kompetensen anpassas till detta. Bland annat behövs kunskap för att bedöma biverkningar, interaktioner mellan läkemedel, lämpliga läkemedel till äldre patienter samt uppföljning över längre tid, samt kompetens för iordningsställande, beredning och hantering av läkemedel. Det innebär att farmaceutisk kompetens kommer att få en allt viktigare roll i framtidens primärvård och att regelverket kring läkemedelsdistribution sannolikt behöver uppdateras när sjukvården flyttar närmare patienterna.

Utredningen har tyvärr inte adresserat möjligheten att inom god och nära vård i högre grad än idag nyttja den profession i samhället som har läkemedel som sitt expertområde, det vill säga farmaceuter. Farmaceuter är legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och gör viktiga insatser för läkemedelsanvändningen både på apotek och inom kommuner och regioner, men yrkesgruppen skulle kunna bidra än mer till förbättrad läkemedelsanvändning. Det finns goda exempel från svensk hälso- och sjukvård och erfarenheter från våra grannländer där farmaceuters kompetens och bidrag inom vården gett uppmuntrande resultat på för patienten och samhället viktiga parametrar.

Detta remissvar har beslutats av Sveriges Farmaceuters förbundsstyrelse. Chefsfarmaceuten Anna Montgomery har varit föredragande. Vid den slutliga handläggningen har även förbundsdirektören Eva Arlander och ombudsmannen Jouni Ketola deltagit.

Ulf Janzon
Förbundsordförande

Anna Montgomery
Chefsfarmaceut